

Recent verscheen het derde deel van Lydia Roods autobiografische serie. Ook in dit derde boek probeert hoofdpersoon Liesbeth zich staande te houden in een groot gezin waarin haar ouders nauwelijks oog voor haar hebben. Een boek waarin autisme een grote rol speelt en dat veel parallellen vertoont met het echte leven van Rood. Het schrijven werkte therapeutisch, zegt ze: 'Ik deuk een beetje uit.'

“ Het was níét mijn moeders schuld, en vooral: het was niet mijn schuld

Door Niels Springveld

Eigenlijk zou ik schrijfster Lydia Rood (1957) bij haar thuis op het schiereiland Marken bezoeken. Met het oog op de coronamaatregelen besluiten we op het laatste moment dat videobellen verstandiger is, om na twee haperingen in de verbinding toch maar ouderwets te telefoneren. Aanleiding voor ons gesprek is Roods recent verschenen autobiografische jongerenroman *Blauwtje* (2020), na *Survival* (2015) en *Niemand's meisje* (2017) het derde boek over haar alter ego Liesbeth. In de trilogie beschrijft Rood hoe Liesbeth zich staande probeert te houden in een groot gezin waarin haar ouders nauwelijks oog voor haar hebben.

Ongediagnosticeerd autisme

Autisme speelt in de drie boeken een belangrijke rol. Liesbeth's broertje en zusje zijn autistisch, en in *Survival* komt ze erachter dat haar moeder Hella het syndroom van Asperger heeft, waardoor ze langzamerhand meer begrip voor haar begint te krijgen. In de trilogie laat Rood zien wat voor impact het ongediagnosticeerde autisme van een ouder kan hebben op de verhoudingen binnen een gezin, en op de volwassenwording van een opgroeiend meisje in het bijzonder. Doordat haar emotionele behoeften onvervuld blijven, krijgt Liesbeth last van psychische problemen: ze snijdt in zichzelf, is opstandig en doet een zelfmoordpoging.

De vormen waarin Rood het coming-of-ageverhaal giet, zijn al even weerbarstig als Liesbeth zelf. Waar *Survival* nog een traditioneel opgebouwde jongerenroman is, bestaat *Niemand's meisje* voornamelijk uit verslagen van therapiesessies die Liesbeth ondergaat na haar zelfmoordpoging, en is *Blauwtje* een wirwar aan notities op servetjes en bierviltjes, mails, liedteksten en appgesprekken. Drie verschillende aanvliegroutes voor personages die vrijwel allemaal direct gebaseerd zijn op Rood zelf en haar familieleden en kennissen – reden temeer om haar te vragen naar de parallellen tussen fictie en werkelijkheid.

Ijskastmoeders

Lydia Rood groeide op in het Gelderse Velp als oudste dochter in een gezin van zes kinderen. 'Mijn moeder was heel vruchtbaar,' zegt ze droogjes. Rood debuteerde begin jaren tachtig als schrijfster en koos na een paar jaar als journalist te hebben gewerkt in 1991 definitief voor het schrijverschap. In veertig jaar schreef ze een groot oeuvre bij

elkaar, dat bestaat uit kinderboeken, romans, thrillers, erotische verhalen en non-fictie. Zelf weet ze niet precies hoeveel boeken ze heeft gepubliceerd: '120-plus,' schat ze. Rood is een gevestigde naam in de (jeugd) literatuur, maar wellicht minder bekend is dat haar familie een belangrijke rol heeft gespeeld in de Nederlandse autisme-emancipatie. Het begon allemaal met haar broertje Job (1960), die al vroeg na zijn geboorte een diagnose kreeg. Zijn vroege diagnose was een uitzondering, schrijft ze in *Het boek Job* (1994), het innemende portret dat ze van hem maakte: de familie Rood woonde toevallig naast een psycholoog en een schoolarts, die het begrip autisme al lieten vallen toen Job een halfjaar oud was. Daarmee hadden ze geluk: in de vroege jaren zestig was er namelijk nog weinig bekend over autisme en dachten veel artsen dat het werd veroorzaakt door zogenaamde 'ijskastmoeders' – kille, gevoelsarme types die hun kinderen eigenlijk liever niet hadden gewild.

Het zou na die diagnose echter nog meer dan tien jaar duren voordat mensen als Job in Nederland op de politieke agenda kwamen. Vanaf 15 mei 1973 raakte de bewustwording over autisme in een stroomversnelling. Op die dag ging Koos Postema in het programma *Een klein uur U* in gesprek met deskundigen en ouders van autistische kinderen, waaronder de ouders van Kees Momma. Samen met Roods vader stonden de Momma's in 1974 aan de basis van de Stichting ter Behartiging van de Belangen van Autistische Kinderen en hun Ouders (BBAKO). Hetzelfde jaar ontstond de Noordelijke Stichting Autisme, die in 1978 met de BBAKO opging in de NVA. 1974 was ook het jaar waarin het Leo Kannerhuis haar deuren opende, de eerste woonvoorziening voor mensen met autisme. Job Rood was een van de eersten die er terecht konden, en woont er anno 2021 nog steeds.

Een praatautist

Rood vertelt dat ze als puber 'met rode oortjes' meeluisterde als haar vader zat te vergaderen met de BBAKO-ouders. Zelf maakte ze haar eerste schrijf- en redactiemeters bij het ledenblad *Engagement met Autisme*, de

'Ik voelde me als kind miskend, verwaarloosd en onbegrepen'

voorloper van *Autisme Magazine*. Jarenlang verzorgde ze de rubriek 'In de gaten', waarin ze verslag deed van de laatste ontwikkelingen op autismegebied – schrijfervaring die haar goed van pas kwam toen ze zich aanmeldde bij de School voor de Journalistiek. De beginjaren van de BBAKO vielen samen met het einde van het huwelijk tussen Roods vader Kees en moeder Anneke – 'Ferdie' en 'Hella' in de Liesbeth-trilogie. Kees was een excentrieke, kletserige leraar Nederlands. Een 'praatautist' met narcistische trekken, aldus Rood. 'Naar mij keek hij weinig om, in de wetenschap dat ik mezelf wel zou redden,' zegt ze. 'Maar in wezen had hij een klein hart,' voegt ze eraan toe: hij was een van de drijvende krachten achter de BBAKO en nam zelfs leerlingen op in huis. Het was bij hen thuis tijdens de progressieve jaren zeventig ook nooit saai: de kinderen mochten veel en er werd regelmatig gefeest, gedronken en

>> lees verder op pagina 10

‘Alle dingen die er mis waren gegaan in mijn jeugd vielen op hun plek’

openlijk over seks gepraat. Net als haar vader had Rood grote moeite met het volgzaam en afstandelijke gedrag van haar moeder. Annekes manier van

opvoeden was rechtlijnig en star, en aan troosten of knuffelen deed ze niet. Rood voelde zich miskend, verwaarloosd en onbegrepen: waarom leek Anneke haar niet te zien staan, en waarom kon ze nooit bij haar terecht als het tegengat? Ze hield er evenals Liesbeth een schuldcomplex en suïcidale gedachten aan over. In de Liesbeth-romans probeert Ferdi zijn vrouw Hella

voortdurend uit de tent te lokken door in het bijzijn van hun kinderen provocerende opmerkingen te maken, waar ze echter nooit op ingaat. ‘Blenden,’ is Hella’s devies. ‘Opgaan in de achtergrond, dan ben je veilig.’ In het echt ging het ook zo, vertelt Rood. ‘Maar als wij iets naars zeiden over Anneke, kregen we het van alle kanten. ‘Dat is mijn vriendin!’ zei hij dan.’ Andersom bleef Anneke verknocht aan Kees, ook na de scheiding: tot haar dood stond zijn portret bij haar op tafel. Eens getrouwd, altijd getrouwd.

Het nootjesincident

Rood is in de Liesbeth-trilogie dicht bij haar eigen biografie gebleven, besef ik na een uur telefoneren. Maar waar Liesbeth zich al in haar tienerjaren realiseert dat haar moeder autistisch is, ontdekte Rood dat zelf pas toen ze vierenvijftig was.

De omslag kwam na een aanvaring op het verjaardagsfeestje van Anneke, waarvoor haar moeder speciaal voor een van Roods vier broers cashewnootjes had gekocht. Toen Rood zei dat ze er ook wel een paar lustte, wees Anneke haar resoluut af: nee, de nootjes waren alléén voor haar broer. Dat de broer in kwestie niet kwam opdagen, deed daar niets aan af. Rood was met stomheid geslagen. ‘Dit wéét je toch? Kom dan niet!’ beet haar zus haar toe. Met haar man en dochter in haar kielzog verliet Rood huilend het feestje.

In de auto terug naar huis kwam haar dochter met een suggestie. Op internet was ze een checklist voor autisme tegengekomen, zou Anneke misschien het syndroom van Asperger kunnen hebben? Die suggestie bleek dé verklaring voor het ‘dit’ wat Rood eigenlijk altijd al wist, maar waar ze tot dan toe geen naam voor had. Na meer dan een halve eeuw onbegrip voelde het besef als een bevrijding: ‘Alle dingen die er mis waren gegaan in mijn jeugd vielen op hun plek. Het was níét mijn moeders schuld, en vooral: het was niet mijn schuld.’

Een on-me-te-lijk lieve ziel

Van een officiële diagnose is het nooit gekomen omdat Anneke begon te

dementeren. Rood liep al langer met het idee rond om haar moeilijke jeugd te verliteraturen, maar durfde er pas werk van te maken toen haar moeder ziek werd. Het symbolische einde van het toenaderingsproces dat met het nootjesincident werd ingezet kwam in 2018, kort nadat Anneke overleed. Toen Rood de boekenkast van haar moeder uitruimde, stuitte ze op een briefje in een van haar eigen boeken, waarin Anneke schreef dat ze wel degelijk veel om haar dochter gaf, maar het nooit zo had kunnen uiten. ‘Die brief maakte al het leed goed,’ mailt Rood me later. ‘Aan liefde schortte het toch uiteindelijk niet en dus smolt het laatste restje rancune weg.’ Anneke was, om Ferdi te citeren, ‘een on-me-te-lijk lieve ziel,’ bewust van haar onvermogen, maar absoluut geen ‘ijskastmoeder’. Rood noemde *Het* boek *Job* een ‘liefdesverklaring’. Op mijn vraag of de Liesbeth-trilogie dat ook is, antwoordt ze na enig aarzelen bevestigend. De confrontatie met haar verleden is zwaar, maar het schrijven heeft een therapeutisch effect: ‘Ik deuk een beetje uit,’ gniffelt ze. Zelf mag ze dan inmiddels zo goed als uitgedeukt zijn, het verhaal van Liesbeth is nog niet af. Een vierde boek is in de maak – ditmaal geen boek óver, maar ván Liesbeth. Dat ook zij maar uit mag deuken. ●

Niels Springveld (1992) studeerde literatuurwetenschap aan de Universiteit Utrecht en is eindredacteur van de Nederlandse Boekengids. Momenteel werkt hij aan een boek over de geschiedenis van autisme.

Praten over zelfmoordgedachten kan anoniem: online via 113.nl, chat of bel met 113 of bel gratis 0800-0113.

Louise Wester (2002)

heeft asperger en woont met haar ouders, haar twee jaar oudere broer, een hond en drie katten in Amsterdam. Ze schrijft in haar columns over hoe het is om een tiener te zijn met autisme.

Autismemaatregelen

Ik heb eigenlijk altijd al de anderhalvemetermaatregel aangehouden. Ik blijf graag op afstand van mensen die ik niet ken en wil ook dat ze afstand van mij houden. Ik probeer altijd mijn frustratie en irritatie te verbergen als iemand te dichtbij komt. Waarschijnlijk kun je mijn emotie alsnog zien op mijn gezicht, maar ik doe mijn best om er zo rustig mogelijk uit te zien. Eruit te zien als iemand die het niet uitmaakt hoe dichtbij andere mensen staan.

‘In mijn hoofd ben ik de gek van de dag’

Ik ga de confrontatie niet aan en probeer uit de spotlight te blijven. Ik heb het gevoel dat als ik laat zien dat ik ergens moeite mee heb waar andere mensen geen probleem zouden zien, dat ze me gaan beoordelen. Dat ze me raar gaan vinden. En ik weet dat ik deze mensen waarschijnlijk nooit meer ga zien in mijn leven. En ik weet dat het niet uit zou moeten maken wat anderen van me denken. Maar ik heb altijd moeite gehad met hoe andere mensen mij zien, ik wil graag als ‘normaal’ gezien worden. Als alle andere mensen. Waarschijnlijk zit het allemaal in mijn hoofd. Waarschijnlijk zijn deze mensen mij al vergeten zodra ik uit zicht ben. Ik ben maar een gezicht tussen de honderden gezichten die ze al hebben gezien vandaag. Maar in mijn hoofd ben ik de gek van de dag. Dat verwaande kind dat niet wil dat mensen in haar aura komen.

Door corona moet iedereen afstand houden. Ik sta nu compleet in mijn recht als ik een boze blik werp op iemand die te dicht langs me loopt. Ik word nu niet raar aangekeken als ik wegschuif van iemand die naast me op een bankje gaat zitten. Begrijp me niet verkeerd; ik heb het liefst dat als ik morgen wakker word, dat dit hele coronagebeuren maar een nare droom was. Ik probeer alleen wat goeds te halen uit een slechte situatie. Het is erg lastig om vrolijk te blijven de laatste tijd. Ik ben erachter gekomen dat als ik niets heb om voor op te staan ‘s ochtends, dat ik dan ook niet uit bed kom. En het is net zo moeilijk om niets te doen, als om iets te verzinnen om te doen...

Het is tenminste een fijne gedachte dat als ik naar buiten ga, mensen zich niet alleen houden aan de coronamaatregelen, maar ook aan mijn autismemaatregelen. ●